

Muslim Turkistan: Kazakh Religion and Collective memory, by Bruce G.Privratsky. Richmond, UK: Curzon Press. 2001, 321 pp.

پریوراتسکی، بروک، ترکستان مسلمان: مذهب قزاق و باور جمعی آنها، انتشارات کرزون، ۲۰۰۱، ۳۲۱ صفحه.

هر سال حدود ۲۰۰۰۰۰ نفر مسافر و توریست به بیابانها و استپ‌های جنوبی قزاقستان و واحه‌ها و آبادی‌های دور و پرت ترکستان روانه می‌شوند. در یک تشریح علمی نژادشناسی و بررسی آداب، رسوم و اختلافاتی که از این نقطه نظر با هم دارند و منوط به مطالعه میدانی در دهه ۱۹۹۰ در ترکستان می‌باشد «بروک پریوراتسکی» زندگی مذهبی این منطقه را مورد کاوش قرار می‌دهد. برخلاف ذهنیت و دیدگاه متفاوتی که متعلق به دوران پس از فروپاشی شوروی در خصوص بناهای گیلی با آجرهای آفتاب‌پخته، بلوکهای آپارتمانهای روبه تخریب متعلق به دوران خروشچف و معماری مدرن دانشگاه یسوعی^۱ که به دست ترک‌ها ساخته شده است مطرح می‌باشد؛ نویسنده به بررسی تلاشهای قزاقهایی که شیفته باز یافته‌هایی از میراث مذهبی خود که مورد آزمایش واقع شده، بسط یافته ولیکن نابود شده‌اند می‌پردازد. ص ۲

«پریوراتسکی» در کتاب ترکستان مسلمان: مذهب قزاق و باور جمعی آنها یادآور می‌گردد که «مذهب قزاق» به رغم توسعه و تکامل قرن ۲۰ ایستادگی می‌نماید؛ چرا که مذهب قزاق بسیاری از اشکال و ویژگی‌هایی خود را که محققان قبلی (و بعضی از

مطالعان فرهنگ قزاق) به عنوان تصورات در دینداری و تقوا تخصیص داده بودند را حفظ نموده‌اند. در اینجا، نویسنده بارها بر این ادعا تأکید می‌نماید (که به آغاز قرن بیست برمی‌گردد) که قزاق‌های چادرنشین فقط به‌طور سطحی و ظاهری با اسلام پیوند دارند چرا که آنها فاقد مساجد، مدارس و آموزش اسلامی می‌باشند. او این ادعاها را بدین ترتیب می‌شمارد: تشخیص مذهب قزاق به عنوان یک مفهوم و ترکیب «داخلی یا عمومی» از اسلام که به‌طور مؤثر در «حافظه جمعی» به عنوان نوعی پیوند «خونی» یا «نژادی» با زیارتگاههای صوفیان و گورستانهای نیاکان، یک فرهنگ تشریفاتی مذهبی مربوط به نیاکان، شفا دادن و التیام بخشیدن و به زیارت رفتن تجربه شده است. ص ۲۳۸.

مذهب قزاق نقش فعالیت‌های خود را ایفا نمود چرا که «شوروی‌ها حملات خود علیه دین و نهادهای اسلامی محلی را به‌طور افراطی عملی نمودند در حالی که قزاق‌ها کمتر رویارویی نمودند». قزاق‌ها در رسم‌ها و روبه‌هایی نظیر «غذاهای مربوط به مراسم ترحیم، زیارت‌های پنهانی و شفای همگانی» پیشقدم بودند که این امور به مساجد و سنت‌های دینی اسلام رسمی مربوط نمی‌شد بلکه به فرهنگ محلی که از طرف حقوق‌بگیران جوان مدعی می‌گشت ارتباط داشت. (صفحات ۲۴۱-۲۳۹).

در حالی که صوفی‌گری در دوران استالین دیگر مطرح نبود نویسنده کتاب (پریوراتسکی) اعتقاد دارد که زیارتگاه یسوعی به تنهایی به عنوان مظهری مقدس در ترکستان که برای عموم لازم الاحترام می‌باشد مطرح می‌گردد. ص ۵۸

نظریه «شکل‌گیری رفتار مذهبی و پایداری دینی» ثابت می‌نماید که «اسلام برای قزاق‌ها یک مذهبی با قضای روحانی می‌باشد قبل از اینکه یک مذهب مشحون از روایات داستانی مقدس یا قوانین مذهبی باشد».

بسیاری از منابع مورد اعتنای نویسنده کتاب ترکستان مسلمان: مذهب قزاق و باور جمعی آنها «ناآگاهی مذهبی و لغزش‌های عقیدتی» را می‌پذیرند و ادعای داشتند ما مسجد نداشتیم اما نویسنده هشدار می‌دهد که تشخیص «مسلمان بودن» در مقابل «اسلام رسمی» پنداری و خیالی است. ص ۲۴۳.

«پریوراتسکی» با بصیرت کافی کنش‌های قزاق‌ها را با اسلام رسمی قیاس می‌نماید ارتباطات بین رهانیدن از آلام روحی، خواب‌ها و رؤیاهای، زیارت و فرهنگ نیاکان و پدیده‌های مشابه در دیگر جوامع مسلمان را ترسیم می‌نماید و نتیجه می‌گیرد که مذهب رایج قزاق‌ها بر ادعای عقلی شعائر رسمی متکی است.

مباحث «پریوراتسکی» در مورد مذهب قزاق با چنین چارچوب وسیعی این مطالعه راجع به تحولات مذهبی در داخل آسیا را به عنوان منبع با ارزشی جهت محققانی که در دیگر زمینه‌ها و بخش‌های جهان اسلام بررسی می‌نمایند فراهم می‌آورد. این منبع توانایی تشریح ایجاد همگرایی قزاق‌ها با این منطقه جلگه‌ای وسیع جغرافیایی (استپ) برای مطالعات اصولی در مورد اسلام را داراست.

همچنین، ناظران و محققان آسیای مرکزی پس از شوروی درس بزرگی از این پرترة دورنمای فرهنگی چادرنشینی آموخته‌اند که اضطراب یک فرهنگ رایج و جاری زیارت و بسط مراکز رقابت اقتدار مذهبی که از خواجه‌ها^۱ (کسانی که مدعی هستند نسب و نژاد آنها به حضرت علی (ع) و نیاکان اعراب می‌رسد که اسلام را به آسیای مرکزی آوردند) و کارگزاران رسمی اسلامی قزاقستان شروع و تا ایدئولوژی‌های پان‌ترکیست، واعظان تلویزیونی روحانی و افراد روحانی قزاق که در فضای شوروی سابق تربیت شده‌اند امتداد می‌یابد. میراث تحمل و بردباری بی‌خدایی اتحاد شوروی و بسیاری بی‌توجهی‌ها و تساهلهای قزاق‌ها در مورد تصویرشان به عنوان مسلمان «بی‌دین و ناپرهیزگار» با آینده نامشخص رژیم نظر بایف و بی‌ثباتی ژئوپلیتیک در آسیای مرکزی ترکیب گردیده است به طوری که دقت «پریوراتسکی» و چالش نژادی مطرح از طرف وی راهنمای مفیدی برای تمامی کسانی می‌باشد که در پی درک کارکردهای مذهب و جامعه در یک منطقه گداخته و ملتهب هستند.

قاسم ملکی

پڙهه ښكاره علوم انساني او مطالعاتو فرېښتې
پرتال جامع علوم انساني